

فصل سوم: معاد

خداوند مهربان، ما را آفرید و راه زندگی را با پیام‌های آسمانی‌اش به ما نشان داد تا به رشد و کمال برسیم.

زندگی این دنیا راهی است که پایانی دارد و همه ما از دنیا می‌رویم و روزی نزد خداوند حاضر می‌شویم. آن روز، همان روز قیامت است که خداوند دادگر به حساب اعمال ما خواهد رسید و پاداش کارهایمان را بدون کم و کاست خواهد داد.

این فصل، زندگی پس از دنیا (معاد) را توضیح می‌دهد:

درس هفتم (تولد دوباره): ما انسان‌ها وقتی چشم به جهان دیگر می‌گشاییم، در واقع تولدی دوباره می‌یابیم. این درس شیوه منتقل شدن ما از این دنیا به جهان آخرت، و حالت انسان‌های مؤمن و کافر در هنگام مرگ را بیان می‌کند.

درس هشتم (شادی بی‌پایان): برخی از مردم در این دنیا همان راهی را می‌روند که خدای حکیم می‌خواهد و به بهشت می‌رسند. برخی از مردم پیام‌های خداوند عزیز را ناشنیده می‌گیرند و در راهی گام برمی‌دارند که شیطان دوست دارد؛ اینان زیان می‌کنند و همه چیز خود را از دست می‌دهند. این درس حال انسان‌های مؤمن و کافر در آن دنیا را بیان می‌کند که نتیجه اعمالشان در این دنیا است.

درس هفتم تولدی دوباره

خَش... خَش... خَش...

اینجا؛ زیر درختان بلند و استوار؛ با هر قدمی که برمی‌داری، این صدا را می‌شنوی!
پاییز دارد تمام می‌شود و دیگر روی شاخه‌ها اثری از برگ‌های سبز دیده نمی‌شود.

برگ‌های زرد و تکیده، یکی‌یکی و چند تا چند تا خود را مسافر بادهای پاییزی می‌کنند و برای همیشه با درخت وداع می‌کنند.

و چندی بعد، دیگر هیچ برگی به شاخه‌ها نیست. نه سبز و نه حتی زرد.
از آن درخت زیبا، تنها شاخه‌هایی خشک و بی‌برگ برجاست!
حالا زمستان است، فصل مرگ درخت!...

.
.
.

اما آیا واقعاً همه چیز تمام شده است؟
آیا این پایان یک درخت است؟

گذرگاه

برخی انسان‌ها فکر می‌کنند هر کسی که می‌میرد، زندگی‌اش برای همیشه تمام می‌شود و دیگر وجود نخواهد داشت. به همین دلیل مرگ را ناخوشایند می‌دانند و از آن گریزانند؛ اما واقعیت این است که خداوند مهربان مرگ را گذرگاهی قرار داده است تا انسان به جهان بزرگ‌تری وارد شود. رفتن از این دنیا برای انسان‌های مؤمن شیرین و دلپذیر است؛ چرا که با ورود به جهان دیگر تولدی دوباره یافته و خوشی‌های آنها شروع می‌شود.

امام حسین **علیه السلام** می‌فرماید :

مرگ، پلی است که شما [مؤمنان] را از سختی‌ها و رنج‌های این دنیا به باغ‌های وسیع و نعمت‌های دائمی می‌رساند، کدام‌یک از شما دوست ندارد از زندان به قصر برود؟^۱

بنابراین؛ مرگ برای انسان‌های مؤمن یکی از نعمت‌های الهی است؛ زیرا پس از آن پاداش‌های خود را دریافت می‌کنند. البته گروه دیگری از مردم به دلیل اینکه توانسته‌اند برای آن جهان توشه‌ای فراهم کنند، همواره از مرگ هراسانند و آرزو می‌کنند برای همیشه در این دنیا بمانند.

امام صادق **علیه السلام** می‌فرماید :

مرگ برای مؤمن مانند بویی خوش است که وقتی به مشام او می‌رسد، تمام رنج‌ها و دردهایش را از بین می‌برد، اما برای کافر از نیش مار و زهر عقرب هم دردناک‌تر است.^۲

گناهکاران و ناسپاسان با مرگ، به مجازات بزرگ خداوند نزدیک و نزدیک‌تر می‌شوند و برای همین، هر قدر بدکارتر باشند، از مردن وحشت بیشتری دارند.

۲- بحارالانوار، ج ۶، ص ۱۵۲.

۱- معانی الاخبار، ص ۲۸۸.

مزرعهٔ آخرت

اگر به اطرافتان توجه کنید، افراد زیادی را می‌بینید که هر روز صبح از خانه‌هایشان خارج می‌شوند و به سر کارهایشان می‌روند. آنها تلاش زیادی می‌کنند تا زندگی بهتر و راحت‌تری داشته باشند؛ زیرا می‌دانند آسایش و راحتی با سعی و کوشش به دست می‌آید.

اگر برای راحتی در زندگی چند ساله باید این همه تلاش کنیم، پس برای راحتی در زندگی پس از مرگ چقدر باید تلاش کنیم؟ کسی که می‌داند بعد از مرگش، زندگی جاودان در پیش روی اوست، از همین حالا برای آسایش در آن زندگی، کوشش و تلاش می‌کند؛ از عمر خود به درستی استفاده می‌کند، در مواجهه با مشکلات امید خود را از دست نمی‌دهد و همواره مراقب کارها و رفتار خودش است.

او می‌داند که – بنابر حدیث پیامبر اکرم **صلی الله علیه و آله** – دنیا کشتزار آخرت است^۱، پس تردیدی ندارد که هرچه امروز در این کشتزار بکارد، روزی محصول آن را خواهد چید. پس حواسش را جمع می‌کند تا در کشتزارش چیزی بکارد که محصولاتش را دوست داشته باشد، نه چیزهای بی‌ارزش و علف‌های هرز. لازم است به این نکته توجه داشته باشیم که خداوند همواره به کسی که در راه درست تلاش کند، کمک می‌کند و او را به سعادت می‌رساند.

فعالیت کلاسی

دربارهٔ این شعر با دوستان خود در کلاس گفت‌وگو کنید :

از مکافات عمل غافل مشو   گندم از گندم بروید جو ز جو

۱- عوالی اللثالی، ج ۱، ص ۲۶۷ : رسول خدا **صلی الله علیه و آله و سلم** می‌فرماید : «الدنيا مزرعة الآخرة».

پاداش کامل

اکنون شاید از خودمان بپرسیم که چرا خداوند در همین دنیا مردم را به پاداش و مجازات کامل کارهایشان نمی‌رساند؟

به آنچه امام حسین **علیه السلام** و یارانش در روز عاشورا انجام دادند فکر کنید؛ او هرچه داشت در راه خدا فدا کرد؛ جانش را، فرزندانش را، بهترین خویشاوندان و دوستانش را. چه پاداشی در این دنیا می‌تواند این فداکاری امام حسین **علیه السلام** و یارانش را جبران کند؟ کارهای خوب فراوان دیگری نیز وجود دارد که پاداش کامل آنها در این دنیا ممکن نیست.

کارهای بد و ناپسند نیز این‌گونه است و مجازات کامل آنها در این دنیا ممکن نیست. کسی که صدها نفر را می‌کشد یا هزاران نفر را گمراه می‌کند و یا اموال عده زیادی را می‌دزدد، چگونه می‌شود او را به مجازات کامل کارهایش رساند؟

بیشتر بدانیم

از غسل شیرین‌تر

آن شب همه در خیمه امام جمع شده بودند. ایشان آرام و مطمئن درباره وقایع فردا سخن می‌گفت: «اینها فقط مرا می‌خواهند. هریک از شما که می‌خواهد، همین امشب از اینجا برود؛ زیرا هر کس که بماند فردا کشته خواهد شد...».

یاران امام حسین **علیه السلام** که همگی راه خود را با آگاهی و یقین انتخاب کرده بودند، هیچ‌یک حاضر به تنها گذاشتن امام و تن دادن به زندگی خفت‌بار نبودند؛ آنان بار دیگر با عمل و سخنان خود، وفاداری و پایداری خود نسبت به دین و امام‌شان را نشان دادند.

امام **علیه السلام** به یکایک یاران با وفایش نگاه می‌کرد و به آنها بشارت بهشت می‌داد. اما نام او را که از بقیه کوچک‌تر بود و پشت جمعیت نشسته بود هنوز به

زبان نیاورده بود.

نگران بود، قلبش می لرزید. با خودش گفت: پس چرا عمو نام مرا نمی گوید؟
نکند او شهید شود و من زنده بمانم. من که دوری او را نمی توانم تحمل کنم...
در دلش آشوبی به پا بود. نمی دانست چه کند. دیگر طاقتش تمام شده بود. دل را
به دریا زد و گفت: عمو جان؛ پس من چه؟ من هم شهید می شوم؟
سرها به طرف صدا برگشت. قاسم بود، فرزند امام حسن **علیه السلام** که همواره
در خدمت امامش بود.

قاسم ایستاد تا همگان او را ببینند. دوباره سخنش را تکرار کرد.
امام حسین **علیه السلام** با مهربانی به او نگاه کرد و پرسید: قاسم جان؛ شهادت در
نگاه تو چگونه است؟

او که با جان و دل آماده شهادت بود، بی درنگ گفت: از غسل شیرین تر.
امام با همان نگاه مهربانش او را نگریست و آرام فرمود:
— تو هم فردا شهید می شوی... —

فعالیت کلاسی

دربارهٔ این آیه فکر کنید و مشخص کنید با کدام یک از بخش‌های درس ارتباط
دارد؟

«كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ وَإِنَّمَا تُوَفَّقُونَ أُجُورَكُمْ
يَوْمَ الْقِيَامَةِ...»^۱

هر کسی طعم مرگ را خواهد چشید و قطعاً پاداش‌هایتان را به‌طور کامل در روز
قیامت دریافت خواهید کرد.

۱- سورهٔ آل عمران، آیهٔ ۱۸۵.

۱- اگر با مردن انسان، همه چیز تمام می‌شد و خداوند در ادامه زندگی این دنیا، جهان آخرت را قرار نمی‌داد چه اشکالی پیش می‌آمد؟ توضیح دهید.

۲- بنابر فرمایش امام صادق علیه السلام چه تفاوتی میان مرگ نیکوکاران و بدکاران وجود دارد؟
۳- «دنیا مزرعه آخرت است» یعنی چه؟

الهی

الهی،
هرگاه تو را می‌خوانم، جوابم را می‌دهی،
اگر چه آن‌گاه که تو مرا خوانده‌ای من کوتاهی کرده‌ام.
خداوندا،

هرچیز که بخواهم، فقط از تو می‌خواهم
و هر جا که باشم، رازهایم را فقط برای تو می‌گویم.
می‌دانم که هر کس به تو اعتماد کند، به او روی می‌آوری.
و هر کس به تو تکیه کند رهایی‌اش می‌بخشی،
و آنکه به تو پناه آورد، اندوهش را می‌زدایی ...

شما هم می‌توانید چند جمله با پروردگار مهربان مناجات
کنید.

.....

.....

.....

.....

قسمتی از مناجات امام سجاد علیه السلام
(صحیفه سجادیه، دعای ۵۱)

درس هشتم شادی بی پایان

کسی را سراغ داری که هرچه به او بسپاری، ده برابرش را به تو برگرداند؟
هفتاد برابر؟
هفتصد برابر؟
بی اندازه و بی پایان چطور؟
اگر کمی دقت کنی، حتماً او را می شناسی.

غیر قابل تصور

سرزمینی به وسعت تمام آسمان‌ها و زمین، پوشیده از باغ‌های بزرگ و قصرهای باشکوه و زیبا.

رودهایی از شیر و عسل و آب زلال که به جای سنگریزه و خاک در آنها دانه‌های مروارید غلطان است. اینجا بهشت است، پاداش خداوند به نیکوکاران! درهای بهشت گشوده می‌شود و فرشتگان خوش آمدگویان به استقبال مؤمنان می‌آیند. اینجا از بیماری، ترس، اندوه و خستگی خبری نیست.

خدمتکاران مؤدب و زیبا در کمال احترام از شما با غذاهای لذیذ و نوشیدنی‌های بهشتی پذیرایی می‌کنند. اینجا هر میوه‌ای که شما بخواهید وجود دارد. همین که شما در دلتان قصد خوردن میوه‌ای را می‌کنید، آن درخت شاخه‌هایش را پایین می‌آورد و میوه‌هایش را در دسترس شما قرار می‌دهد.

نیکوکاران در بهشت به دیدار یکدیگر رفته و با پیامبران، امامان و نیکوکاران هم‌نشینند. آنها با لباس‌های حریر بر روی تخت‌های زیبایی که برای استراحت آنها در بهشت قرار دارد، در کنار هم نشسته و با مهربانی با یکدیگر گفت‌وگو می‌کنند.

اینها فقط گوشه‌ای از نعمت‌های بی‌شمار خداوند به نیکوکاران است. آنچه شیرینی این نعمت‌ها را برایشان بیشتر می‌کند این است که هیچ‌گاه نعمت‌های بی‌پایان خداوند از آنها گرفته نخواهد شد و آنان همان‌گونه که خودشان آرزو دارند، تا ابد در بهشت خواهند ماند.

خداوند مهربان دربارهٔ وسعت نعمت‌های بهشت می‌فرماید :

«لَهُمْ مَا يَشَاءُونَ فِيهَا وَ لَدَيْنَا مَزِيدٌ»^۱.

در آنجا هر چه بخواهند برایشان [فراهم] است و البته [آنچه] نزد ماست بیشتر [از خواسته‌های آنها] است.

۱- سورهٔ ق، آیهٔ ۳۵.

آنچه خواندیم، بخشی از توصیف‌های قرآن کریم و احادیث معصومین علیهم السلام دربارهٔ بهشت است. علاوه بر نعمت‌هایی که گفته شد، دوست دارید خداوند در بهشت چه نعمت‌های دیگری به شما بدهد؟

بهشت آفرینان

اما این همه پاداش در برابر چیست؟

پیامبر اکرم **صلی الله علیه و آله و سلم** می‌فرماید :

در بهشت فرشتگانی را دیدم که با خشت‌هایی از طلا و نقره قصری می‌ساختند. آنها گاهی دست از کار می‌کشیدند و بعد از مدتی دوباره شروع به ساختن می‌کردند.

از آنان پرسیدم : چرا ناگهان دست از کار می‌کشید؟

گفتند : وقتی مصالح ساختمانی ما تمام می‌شود، دیگر نمی‌توانیم کار کنیم. پس

منتظر می‌شویم تا دوباره برای ما مصالحی بفرستند.

پرسیدم : مصالح کار شما چیست؟

گفتند : هنگامی که مؤمنی در دنیا می‌گوید : «سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَ

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ اللَّهُ أَكْبَرُ» این کلمات او در این جهان تبدیل به خشت‌های طلا و نقره می‌شود و ما برای او با این خشت‌ها قصر می‌سازیم^۱ و هرگاه گفتن این کلمات را قطع کند،

مصالح ما نیز تمام می‌شود.^۲

بنابراین نعمت‌های بهشت به دست خود بهشتیان به بهشت فرستاده می‌شود. آنها با

اعمال صالحی که در دنیا انجام می‌دهند، این نعمت‌ها را برای زندگی خود در بهشت ذخیره می‌کنند. خداوند مهربان هم که تلاش آنها را می‌بیند، برای قدردانی از آنها پاداششان را

۱- البته تنها این اذکار نیستند که بهشت ما را می‌سازند، بلکه کارهای نیک هم مانند این ذکر نورانی باعث جلب

رحمت و پاداش خداوند در بهشت می‌گردند.

۲- وسائل الشیعه، جلد ۷، ص ۱۸۸.

ده‌ها و گاهی صدها برابر می‌کند و چنین هدایای ارزشمندی را در بهشت به آنان می‌بخشد. در حقیقت نعمت‌های بهشت، نتیجه اعمال نیک انسان‌ها در دنیا و لطف و بخشش فراوان خداوند به آنها در آخرت است.

آتش سوزان

اما بیرون از بهشت، در قعر دره‌ای بسیار عمیق :
آتش از هر سو زبانه می‌کشد. ستمکاران مغرور مانند هیزم، آتش می‌گیرند و می‌سوزند. اینجا زندان آنهاست، جهنم!
فریادهای گوشخراش جهنمیان و صدای مهیب آتش، از فاصله‌های دور، هر دلی را از ترس می‌لرزاند. ستمگرانی که در دنیا مؤمنان را آزار می‌دادند، اینجا با صورت‌های سیاه و زشت در میان آتش به دنبال آب و غذا می‌گردند. اما نه آبی هست و نه غذایی.
آتش پوست آنها را می‌سوزاند و دوباره پوست جدیدی اندام‌های آنان را می‌پوشاند
و ...

این سرنوشت کسانی است که به خدا و فرستادگانش ایمان نداشتند و روز قیامت را انکار می‌کردند. ستمکارانی که مردم را اذیت می‌کردند و از هیچ گناهی روی نمی‌گرداندند.

فعالیت کلاسی

به نظر شما چرا جهنمیان در جهنم عذاب می‌شوند؟

دوزخ آفرینان

این عذاب‌ها همان کارهای زشتی است که دوزخیان از دنیا برای خودشان پیش فرستاده‌اند. هریک از این زشتی‌ها به صورت عذابی دردناک درمی‌آید و به نزد صاحبش بازمی‌گردد؛ مثلاً کسی که در دنیا همیشه با زبانش دیگران را آزار می‌دهد، در جهنم همواره در محاصرهٔ مارها و عقرب‌های گزنده‌ای قرار دارد که خودش آنها را به وجود آورده است.

پس باید گفت: جهنم را نیز خود جهنمیان با اعمال خود به وجود آورده‌اند. همین که کسی وارد جهنم می‌شود، دیگران با ناسزا و نفرین به استقبال او می‌روند. گروهی از آنها به گروهی دیگر که در دنیا دوست هم بودند می‌گویند: شما در دنیا ما را گمراه کردید، پس باید عذاب ما را هم به دوش بکشید. آنها می‌گویند: ما که شما را مجبور نکرده بودیم. شما خودتان به دنبال ما می‌آمدید. ما عذاب خودمان را هم نمی‌توانیم تحمل کنیم.

سپس همگی به سراغ شیطان رفته و می‌گویند: تو بودی که همه ما را گمراه کردی و به جهنم کشاندی. شیطان می‌گوید: «خداوند به شما وعده‌های راست داد و من وعده‌های دروغ. شما خودتان وعده‌های راست خداوند را کنار گذاشتید و وسوسه‌های دروغ مرا باور کردید. پس به جای سرزنش من، خودتان را سرزنش کنید».

اینجاست که جهنمیان به فرصت‌های از دست رفته فکر می‌کنند و با حسرت و پشیمانی می‌گویند: «ای کاش در دنیا با فلان شخص دوست نمی‌شدیم. ای کاش اصلاً مشتی خاک بودیم و امروز چنین حالی نداشتیم. ای کاش عمل صالحی انجام می‌دادیم...».

به راستی در این میان مقصر کیست؟

فعالیت کلاسی

در قرآن کریم می‌خوانیم:

عده‌ای در روز قیامت می‌گویند: «اگر ما به پندهای پیامبران عمل می‌کردیم یا به

نتیجه کارهای خودمان می‌اندیشیدیم، اکنون در جهنم نبودیم».^۱

به نظر شما این افراد از کدام یک از نعمت‌هایی که داشته‌اند به درستی استفاده

نکرده‌اند؟

یکی از نام‌های روز قیامت، روز جزا است. یعنی روزی که هیچ کار نیک و بدی نادیده گرفته نمی‌شود و برای هر کاری - هر قدر هم کوچک باشد - پاداش یا مجازاتی مناسب آن کار در نظر گرفته می‌شود.

برای اینکه علت این نام‌گذاری را بدانید بهتر است به احادیث زیر توجه کنید:
- کسی که روزه می‌گیرد، روزه‌اش در روز قیامت تبدیل به سپری می‌شود که آتش را از او دور می‌کند.^۱

- بهترین انسان‌ها در روز قیامت کسانی‌اند که به پدر و مادر خود خوبی کنند.^۲
- کسی که از کارهای بد دیگران در حق خودش گذشته و آنها را ببخشد، خداوند عذاب آتش را از او دور می‌کند.^۳

- انسان متکبر و مغرور در روز قیامت مانند مورچه‌ای کوچک محسور می‌گردد.^۴

- کسی که همسایه‌هایش را اذیت کند، خداوند بهشت را بر او حرام می‌کند و جایگاهش را آتش قرار می‌دهد.^۵

- نتیجه دروغ گفتن، خواری در دنیا و عذاب در آخرت است.^۶
همان‌طور که می‌بینیم وضعیت هر کسی در روز قیامت، متناسب با اعمالی است که در دنیا آنها را انجام داده است. بنابراین همه ما از همین حالا می‌توانیم با توجه به اعمال خود در این دنیا، وضعیت مان را در قیامت پیش‌بینی کنیم.
راستی شما دوست دارید در آن روز چگونه باشید؟

۱- کافی، ج ۴، ص ۶۲.

۲- مُسْتَدْرَكُ الْمَوْسَلِ، ج ۱۳، ص ۴۱۴.

۳- تَنْبِيْهُ الْحَوَاطِرِ، ج ۲، ص ۱۲۰.

۴- کافی، ج ۲، ص ۳۱۱.

۵- وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۳۴۰.

۶- عُرْرُ الْحَكَمِ.

خود را امتحان کن

- ۱- عذاب‌های جهنم را چه کسی به وجود آورده است؟ توضیح دهید.
- ۲- وقتی گناهکاران اشتباهات خود را به گردن شیطان می‌اندازند، او چه پاسخی به آنها می‌دهد؟
- ۳- آیا نعمت‌ها و پاداش‌های همه بهشتیان مانند یکدیگر است؟ چرا؟

پیشنهاد

در قرآن کریم می‌خوانیم :

در روز قیامت بهشتیان از دوزخیان می‌پرسند : چه چیزی این گونه شما را به جهنم کشانید؟

جهنمیان در جواب، چهار کار خود را برمی‌شمارند که به سبب آنها گرفتار عذاب شده‌اند. شما می‌توانید با مراجعه به سوره مدثر (آیات ۴۳ تا ۴۶) این سؤال و جواب را یادداشت کرده و برای دوستانتان در کلاس بازگو کنید.

الهی

ای نور،
ای منزّه از هر عیب،
ای آنکه پیش از همه بوده‌ای و بعد از همه خواهی بود.
خداوندا، گناهانم را بیامرز؛
خدایا، ببخش گناہانی را که خشم تو را نازل می‌کند؛
خداوندا، بیامرز گناهانم را که نعمت‌ها را تغییر می‌دهد؛
خدایا، بیامرز گناهانم را که دعاها را زندانی می‌کند؛
الهی، گناہانی را ببخش که بلاها را نازل می‌کند؛
خداوندا، همهٔ گناهانم را بیامرز و از تمام خطاهایم
درگذر!
اگر تو هم می‌خواهی چند کلامی با پروردگارت سخن
بگو:

.....
.....
.....